

4. Квасовський О.Р. Проблемні аспекти прямого оподаткування страхових компаній в Україні / О.Р. Квасовський, М.В.Стецько // Фінанси України. – 2011. – №1 – С. 52-63.
5. Козоріз Г.Г. Капітал і капіталізація страхового ринку України: Монографія /Г.Г.Козоріз; наук. ред. д-р екон. наук, проф. Т.С.Смольченко. – К.: УБСНБУ, 2010. – 327 с.
6. Козьменко О.В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку перестраховування в Україні /О.В.Козьменко, А.О.Бойко // Фінанси України. – 2011. – №6. – С. 24-32.
7. Яворська Т.В. Регулятивна політика Державної комісії з регулювання фінансових послуг у страховій сфері /Т.В.Яворська // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – №1. – С.106-110.
8. Яворська Т.В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні: Монографія /Т.В.Яворська. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.
9. Чижов О.В. Протидія шахрайству у фінансовому секторі як один із способів зменшення обсягів тіньової економіки / О.В.Чижов // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 171-179.
10. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: монографія /В.М.Фурман. – К.: КНЕУ, 2005. – 296 с.

УДК 330.342

## РОЗВИТОК СУСПІЛЬНОЇ ФОРМИ ПРАЦІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*Дмитриченко Л.А., к.е.н., доцент, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

**Постановка проблеми.** Ринкові трансформації, які продовжуються в Україні вже понад двадцять років, супроводжуються нестабільною економічною динамікою. Одною з головних причин такого є відсутність чіткого сформульованих цільових орієнтирів трансформації, моделей і механізмів їх реалізації. Не дивлячись нібито на різноманітні пропозиції авторитетних вчених і науково-дослідних інститутів, які обґрунтовують відповідні моделі й механізми економічного розвитку України, трансформаційним процесам в національній економіці притаманна перманентна мінливість курсу реформ, швидкоплинність, осередковий характер і ситуативність вибору шляху економічної політики держави.

Як правило, пропозиції вчених спрямовані на розв'язання окремих, взаємозалежних завдань, що й дозволяє вести річ про хаотичність суспільних перетворень. Втім, визначення будь-якої моделі й механізму розвитку національної економіки вимагає визначення насамперед цільових орієнтирів розвитку. При цьому необхідно мати на увазі, що такі орієнтири визначаються внутрішніми й зовнішніми чинниками, серед яких останнім часом все більш впливовими стають зовнішні чинники. А серед чинників зовнішнього впливу на стан економічної безпеки – небезпеки найбільш важливими, на наш погляд, є чинники, що формуються під впливом світової глобалізації. Серед чинників світової глобалізації, які безпосередньо обумовлюють сучасні тенденції соціально-економічного розвитку національних економік, важливе місце посідає чинник розвитку процесу усупільнення праці.

Усупільнення праці й розвиток її суспільної форми (у нашому розумінні, це різні речі) мають як позитивні (для відокремлених національних економік), так і негативні наслідки. Одним з негативних наслідків є можливе зростання ступеня економічної небезпеки держави.

Керуючись цим, вважаємо постановку питання щодо розвитку суспільної форми праці як основи забезпечення економічної безпеки країн світу вельми актуальною й практично значущою.

**Аналіз останніх публікацій.** Згідно обраної теми дослідження в даній статті, необхідно провести аналіз публікацій у двох напрямках. По-перше, розглянути, що саме нового є у постановці питання щодо реалізації цільового орієнтиру забезпечення соціально-економічної безпеки держави. По-друге, необхідно розглянути нові аспекти аналізу проблеми усупільнення праці, суспільного характеру й суспільної форми праці.

Щодо першої проблеми – проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки держави, можна сказати, що вона вельми активно обговорюється на сторінках наукової економічної (й не лише економічної, але й філософської літератури), а також на сторінках літератури, що аналізує різні аспекти проблеми – від визначення сутності економічної безпеки, до аналізу проблеми вимірювання рівнів безпеки, міжнародного досвіду забезпечення безпеки й дослідження галузевих проблем безпеки та різних її складових (екологічної безпеки, воєнної безпеки, тощо).

Серед публікацій останніх років з питань безпеки, можна навести, наприклад, наукові праці С.І.Лекаря та О.Б.Петріної, у яких досліджується сутність економічної безпеки [1-2]; С.В.Марчевського, який аналізує міжнародний досвід розв'язання проблеми безпеки [3]; І.П.Мойсенка й М.Я.Демчишина де аналізуються методологічні проблеми виміру економічної безпеки держави [4]; В.М. Білопольської та В. Волкової, у наукових статтях яких досліджуються проблеми фінансової безпеки країни [5].

Зауважимо, що питання економічної складової національної безпеки – це взагалі питання праці, форм її організації, питання розвитку процесу усупільнення праці. Проте, стосовно проблеми усупільнення праці, проблеми розвитку її суспільного характеру й суспільної форми, то даний напрям дослідження у вітчизняній літературі майже не спостерігається. Такий стан розробки вказаної проблеми пояснюється «несимпатією» сучасних дослідників до проблем праці взагалі, тим більше до усупільнення праці й до її суспільної форми й суспільного характеру. Адже у такому разі необхідно переоцінити практично всю сучасну економічну теорію – від проблеми створення ВВП, методики його розрахунку до проблеми сутності й виміру вартості товару, проблеми розподілу й споживання ВВП, формування суспільних і спільних фондів, принципів формування й розподілу бюджетних коштів тощо. Отже необхідно

**Виділення невирішених проблем і ціль дослідження.** У нашому дослідженні ми виходимо з того, що питання економічної складової є окремим аспектом загального питання щодо національної безпеки. При всьому позитивному щодо розкриття змісту економічної безпеки, дослідники проблеми не акцентують увагу на розвитку процесу усупільнення праці, що реально відбувається і на міжнародному рівні, і в Україні. Проте, на наш погляд, ігнорувати факт розвитку суспільної форми праці при визначенні цільового орієнтира забезпечення економічної безпеки країни, не є методологічно виправданим. Цим визначено вибір теми і предмета дослідження даної статті.

**Викладення основного матеріалу.** Відомо, що історія офіційного визнання терміну «економічна безпека» почалася з 1985 року, коли було прийнято резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Міжнародна економічна безпека». Щодо нашої країни, то «Концепція економічної безпеки України» була науково обґрунтована колективом вчених Інституту економічного прогнозування понад десять років потому, у 1996 році [6]. І тільки у 2003 році прийнято Закон «Про основи національної безпеки України», у якому викладено державний підхід до визначення сутності й складових національної безпеки [7].

Доречно наголосити на тому, що в українському законодавстві дано широке тлумачення національної безпеки, сутність якої містить наступні сфери життєдіяльності суспільства: «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної

політики та пенсійного забезпечення житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податкової, бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики» [7].

Не дивлячись на широкий спектр сфер, що охоплює поняття «національна безпека», на наш погляд, її головна складова – економічна безпека у наведеному визначенні вельми розпорощена. Йдеться і про необхідність захисту інтересів окремих громадян і суспільства в цілому, і про сталий розвиток, і про науку й інновації, і про інвестиції тощо. Проте, по-перше, перелічені сфери економічної безпеки не висчерпують її змісту, а по-друге, ніяк не наголошують на трудовій основі взагалі всіх видів, форм і аспектів національної безпеки. Але, як би не відрізнялися погляди дослідників на сутність економічної безпеки, питання щодо праці як основи безпеки суспільства не може підлягати сумніву. Праця була, є й буде головною первинною основою життя суспільства. А оскільки так, то й розвиток форм праці, форм її організації, процесу усупільнення праці неможливо не урахувати при обґрунтуванні механізмів забезпечення економічної безпеки й національної безпеки в цілому.

Процес праці вимагає певних ресурсів, стимулів і організаційних форм. Без ресурсів і капіталу немає виробництва та підприємництва, немає бізнесу. Без бізнесу немає прибутку, без прибутку немає робочих місць. Без трудової діяльності немає податків, а відтак – немає й держави (бо немає бюджету, завдяки якому держава тільки й може проявлятися як держава, як суб'єкт, виконуючий певні функції). Бюджет будь-якого економічного суб'єкту, перш за все, дає можливість працювати, створювати робочі місця, кооперуватися в процесі трудової діяльності тощо. Йдеться про історичний розвиток трудових відносин, а отже й про розвиток форм організації праці.

Протягом усього історичного періоду існування людського суспільства і людини як трудящого суб'єкту спостерігається розвиток процесу усупільнення праці, що відбувається на об'єктивній основі суспільного поділу праці. Сучасне суспільство є свідком того, що суспільний поділ праці обумовив не лише кооперацію праці в межах фірм і навіть галузей, але й на міжнародному рівні. Проте, кооперація праці на міжнародному рівні (міжнародна кооперація праці, кооперація праці між країнами світу) не знімає питання щодо економічної й політичної самостійності країн. Саме це вимагає дослідження суспільної форми праці як основи забезпечення економічної безпеки та в цілому національної безпеки країн світу.

Саме у зв'язку з цим вважаємо за потрібне зосередити увагу на дослідженні різних аспектів суспільної форми праці. Вони стосуються не тільки визначення сутності поняття «суспільна форма праці», оскільки в економічній літературі минулих років це поняття практично так і не дослідили, тобто не довели до логічного завершення. (Значимо, що спробу комплексно дослідити цю проблему було здійснено колективом російських вчених у творчому зв'язку з вченими Угорщини. Така постановка питання відбита у колективній монографії «Общественная форма труда при социализме», що вийшла в 1984 році [8]. Але так звана перебудова, що закінчилася розпадом Радянського Союзу, поставила крапку в дослідженні цієї проблеми. На наш погляд, це негативно вплинуло на подальший розвиток як відповідного напрямку економічної науки, так і практики суспільної праці й розвитку процесу її (праці) усупільнення.)

Подальшими напрямками наукового дослідження означеної проблеми вважаємо дослідження економічної форми об'єктивного й суб'єктивного чинників процесу праці, виокремлення структурних рівнів суспільної форми праці, її головних ознак і специфіки у різних сферах виробництва, а також на міжнародному рівні.

Щодо характерних ознак суспільної форми праці, то вони такі:

- організований характер праці (передбачає різні рівні і різні форми організації, різні мотиви);
- всезагальність праці (така постановка питання може бути визнана суперечливою щодо ринкової економіки й щодо свободи вибору людини, але вона має сенс, особливо в умовах ринкового безробіття);
- вільний характер праці (саме він і не суперечить попередній ознаці – всезагальності праці, яка відносно умовна);
- творчий характер праці (що являється безумовним чинником розвитку продуктивних сил у будь-якій економічній системі);
- розподіл праці (що саме й обумовлює її суспільний характер, формує систему виробничих відносин на різних рівнях економіки й на різних етапах розвитку економічної системи);
- суспільно корисна праця (її результативність, корисність для людей як працівників і як споживачів товарів та послуг; продуктивна й непродуктивна праця тощо).

Важливим теоретичним аспектом дослідження суспільної форми праці є, на наш погляд, аспект суперечностей між суспільною працею і її протилежністю – відособленою працею. Це обумовлює необхідність дослідження абстрактної праці і на такому підґрунті – формування суспільно-необхідних витрат праці, що доводить актуальність теорії трудової вартості в сучасній ринковій економіці.

В умовах інтернаціоналізації виробництва поняття «суспільна форма праці» набуває нових рис, що також потребує окремого дослідження. Практичний сенс такого дослідження міститься в розробці методології формування «всезагальних суспільних витрат праці», як підґрунтя «світової вартості товарів і послуг». В свою чергу, це надасть можливості забезпечити конкурентні переваги вітчизняних товарів та послуг і таким чином обумовить динамічний розвиток економіки України, що є запорукою економічної безпеки й національної безпеки країни в цілому.

Характеристику сучасного стану трудових відносин і перспектив їхнього розвитку в національних економіках, на які впливають глобалізаційні процеси, необхідно в різних аспектах, а саме:

- в аспекті зайнятості громадян як у масштабах окремої країни, так і на світовому рівні;
- в аспекті динаміки й структури зайнятості;
- в аспекті міграції робочої сили, особливо у зв'язку так званого відпливу мозку;
- в аспекті сучасних форм експлуатації праці;
- в аспекті матеріального й морального стимулювання праці;
- в аспекті соціалізації трудових відносин.

Методологічною основою дослідження названих аспектів праці в Україні є «Конституція України», де прописано умови й механізми реалізації трудових відносин, і низка документів, обґрунтованих українськими вченими з участю представників державних органів управління. Такими науково-обґрунтованими документами є «Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). Шляхом Європейської інтеграції», а також «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави. Національна доповідь» [9-10]. Провідним ідеями цих документів являються ідеї щодо визначення місця й значення трудових відносин в суспільстві; щодо місця й ролі людини, її інтелектуального й підприємницького потенціалу; щодо проблем ринку праці – зайнятості, безробіття, міграції, рівня життя народу; щодо глобальних проблем суспільства і економічної безпеки України. В цих документах наголошується, що люди – головний стратегічний ресурс держави, головний чинник економічного зростання.

Такий висновок обумовлює певні дії держави, спрямовані на розширення відтворення громадян країни, на забезпечення всебічного розвитку людини як головного чинника виробництва, на перетворення її потенційних здібностей в реальний капітал. Звісно, що без розвитку процесу усупільнення праці (особливо в умовах економічної глобалізації) досягти певних переваг країна не може. Постановка питання у такій площині обумовлює певну державну політику зайнятості й відповідно – державні гарантії зайнятості громадян суспільства. Проте, ситуація на українському ринку праці вельми невтішна і формується під впливом наступних тенденцій:

- тенденції до скорочення чисельності населення країни. За оцінками спеціалістів, населення України становить менше 46 млн. осіб;
- тенденції до скорочення питомої ваги економічно активного населення: цей показник становить усього 48% загальної кількості населення країни;
- тенденції до падіння економічної активності населення: менше 64% економічно активного населення (у віці 15-70 років) є дійсно економічно активним, тобто зайнятим у суспільному виробництві;

- тенденції до збереження відносно високої питомої ваги безробітного населення: останні роки рівень безробіття не падає нижче 8%.

Звісно, що за таких умов держава змушена використовувати непопулярні заходи, що викликало у населення не лише обурення, але й соціальні протести. Серед таких заходів найбільш непопулярними є наступні: 1) стимулювання зростання кількості населення України шляхом прогресивних грошових виплат за кожного народженого малюка; 2) розширення меж пенсійного віку чоловіків і особливо жінок; 3) подовження граници робочого дня.

Щодо оцінки ефективності таких заходів, то, нам уявляється, їх не можна визначити ефективними як з точки зору негативної соціальної реакції суспільства, так і з огляду їхнього впливу на здобутки держави, на її економічний розвиток. Причиною такого є наступні методологічні й практичні некоректності (а точніше, помилки):

1. Існує щільний зв'язок кількісного і якісного аналізу економічних проблем. Щодо державних програм активізації зростання населення країни, то:

- по-перше, необхідно орієнтуватися не стільки на збільшення населення, скільки на зростання якісної структури громадян – на формування інтелектуально розвинутої людини, здібної до продуктивної праці, талановитої щодо наукових розробок та інновацій;

- по-друге, хіба можливо мати за мету збільшення населення, коли й так вельми високий рівень безробіття, коли люди шукають роботу за кордонами України й коли відсутніми є державні програми розвитку продуктивних сил? Отже нарощування кількості громадян само по собі не може забезпечити економічну безпеку країни. Економічний розвиток – ось що є головним матеріальним підґрунтям безпеки;

- по-третє, практика стимулювання народжуваності вже виявила суттєві хибності: так званий внесок у зростання чисельності населення України здійснюють головним чином члени суспільства, неспроможні ані у матеріальному, ані у духовному сенсі. Багато з таких громадян народжують дітей для того, щоб одержати певний транс від держави, після чого відмовляються від дітей, бо коштів, що надає держава, вельми не вистачає на виховання, на освіту й на підтримку здоров'я дітей. Підтвердженням цього є зростання кількості так званих відмовників, кількості дітей, яких одразу після народження залишили батьки. До того ж діти, народжені у таких родинах, як правило мають фізичні й розумові відхилення: за оцінкою фахівців-лікарів, з кожних 10-ти народжених малюків 9 – хворі. Отже державна програма у тому вигляді, яка здійснюється сьогодні, додає проблем самій державі: адже «відмовники» стають предметом піклування з боку держави, у якій бракує бюджетних коштів для цього. Держава намагається перекласти виховання таких дітей на плечі громадян, хто всиновлює діточок. Але, як звісно виникає низка проблем для родин і дітей, зокрема й проблем щодо всиновлених дітей закордонними батьками. Таким чином, необхідно не просто стимулювати збільшення населення, а створювати такі умови його життя, за яких люди самі свідомо будуть народжувати дітей, оскільки будуть зможними і впевненими у власній здатності їх виховати у широкому розумінні цього слова.

2. Помилковим (навіть не методологічно, а практично) є й рішення щодо подовження пенсійного віку (особливо жінок!). Таке рішення є підґрунтям багатьох економічних і соціальних проблем, з якими вже зараз зіткнулося українське суспільство:

- по-перше, хіба можливо ототожнювати проблеми західного громадянина високо розвинутих країн і проблеми сучасного українського громадянина з його низькими середніми доходами, не здатними розв'язати найважливіші питання споживання, освіти й охорони здоров'я. Навіть порівняно з російськими громадянами, український трудящий одержує (у доларовому еквіваленті) значно менший дохід: у сільському господарстві – в 1,85 рази; у рибальстві – у 5,34 рази; у торгівлі – у 3,16 рази; у промисловості – у 2,62 рази, у будівництві – у 4,11 рази, у металургійному виробництві – у 2,22 рази, у машинобудуванні – у 2,12 рази, в сфері освіти – у 2,65 рази, в сфері охорони здоров'я – у 2,99 рази [11, с.5];

- по-друге, спостерігається зростання фізичного й психологічного навантаження, що негативно впливає на стан здоров'я громадян, на душевний настій, на стосунки в родині тощо. На розв'язання подібних проблем у держави бракує коштів. Отже руйнується так званий здоровий дух нації;

- по-третє, громадяни, які підійшли до пенсійного віку, але не мають достатнього стажу (звісно, що згідно пенсійній реформі, стаж збільшено на 10 років) не можуть знайти собі роботу, адже ж існує високий рівень безробіття й серед молоді (а, як звісно, що саме молоді віддають перевагу при прийнятті на роботу). Отже багато хто з жінок прихильного віку вже сьогодні зіштовхнувся з проблемою зайнятості й відсутності коштів для існування;

- по-четверте, інтенсифікація праці, подовження граници робочої доби, подовження пенсійного віку руйнує творчий потенціал людини, значно звужує граници вільного часу, впродовж якого людина розвивається, відтворюється на якісно новій основі, отримує освіту, читає наукову й художню літературу, відвідує заклади культури, театри, музеї, спортивні комплекси, підтримує здоров'я. Адже ж сучасному суспільству потрібні не лише «функціонери, здатні натискати кнопки», а всебічно розвинуті люди, творці, інтелектуали;

- по-п'яте, за обставин скорочення тривалості життя, багато хто (особливо чоловіки) не доживають до пенсійного віку (наприклад, середня тривалість життя чоловіків у Донецькій області становить 59 років).

Дехто розповсюджує тезу, що у пенсійному фонді бракує коштів, отже немає іншого виходу, як збільшити пенсійний вік. На наш погляд, вихід є. Принаймні, необхідно підвищити частку трудящих у створеному валовому внутрішньому продукті, підвищити заробітну плату трудящих, наслідком чого будуть збільшені відрахування до пенсійного фонду. Необхідно також активно інвестувати кошти пенсійного фонду у найбільш прибуткові інноваційні проекти, які значно поповнять цей фонд і нададуть змогу не тільки утримувати пенсіонерів, але й підвищувати рівень пенсій. (Зрозуміло, що це має здійснюватися під ретельним наглядом держави);

- по-шосте, збільшення пенсійного віку жінок стало майже катастрофою для сімей, у яких діточок (зокрема й народжених за програмами держави!) не має на кого залишити, адже бабусі, на підтримку яких (після виходу на пенсію) чекали молоді сім'ї, мають ще довго-довго працювати. А держава скорочує кількість дитячих закладів, зокрема дитячих садків, бо бракує коштів на їх утримання! Отже діти залишаються без догляду дорослих, що обумовлює падіння духовного потенціалу суспільства, зростання пияцтва, наркоманії й злочинності. А це вже більш серйозна проблема, ніж просте розмноження населення з його фізичними й духовними негараздами.

#### **Висновки.**

1. Сучасне українське суспільство, українські політики й керівники реального сектору економіки мають звернути увагу на необхідність створення матеріального підґрунтя для розвитку людини з усіма прикметами сучасного чинника виробництва, здатного до творчої праці, маючого міцне фізичне й духовне здоров'я, що є запорукою розвитку продуктивних сил, розвитку національної економіки.

2. Розвиток національної економіки – головне підґрунтя національної безпеки країни, основа її економічної й політичної незалежності.

3. Найголовнішою умовою розвитку продуктивних сил є розвиток людини як провідного чинника виробництва. Основою розвитку людини є праця, перш за все – суспільна праця, суспільна форма її організації. Саме розвиток суспільної форми праці й суспільної форми її організації – запорука й фундамент міцної держави, здатної забезпечити власну безпеку.

#### **РЕЗЮМЕ**

У статті досліджено методологічний аспект розвитку суспільної форми праці як основи забезпечення економічної безпеки й незалежності держави.

**Ключові слова:** економічна безпека, незалежність держави, суспільна форма праці.

#### **РЕЗЮМЕ**

В статье исследован методологический аспект развития общественной формы труда как основы обеспечения экономической безопасности государства.

**Ключевые слова:** экономическая безопасность, независимость государства, общественная форма труда.

**SUMMARY**

In article research the methodological aspect of development of social form labour as base of ensure of economical safety and independence of State.

**Keywords:** economical safety, independence of State, social form labour.

**СПИСОК ДЖЕРЕЛ:**

1. Лекарь С.І. Поняття та зміст економічної безпеки // С. І.Лекарь // Форум права. – 2012. – № 2. – с.399-402.
2. Петрина О.Б. Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С.206-216.
3. Марчевський С.В. Окремі аспекти міжнародного досвіду розв'язання проблем економічної безпеки // Митна справа. – 2011. – Ч.2. – №2(74). – С.326-330
4. Мойсеєнко І.П. Методологічні основи вимірювання рівня економічної безпеки держави / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №10((124)). – С.90–98.
5. Белополюская В. Концепция финансовой безопасности Украины: стратегия её реализации в условиях интеграции Украины в международное пространство / В.Белополюская, В.Волкова // Вісник Тернопільського національного університету. – 2011. – № 5-1. – С. 24-35.
6. Концепція економічної безпеки України / Інститут економічного прогнозування. Кер. проекту В.М.Геєць. – К., 1996. – 63 с.
7. Закон України «Про основи національної безпеки України». – № 964-IV від 19 червня 2003 р. – <http://www.nbuv.gov.ua>
8. Общественная форма труда при социализме / Под ред. А.Д.Смирнова, К.Сабо. – Москва: Экономика; Будапешт: Изд-во Будапештского ун-та экон. Наук им. К. Маркса, 1984. – 264 с.
9. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом Європейської інтеграції” /Авт.кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін. – Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
10. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М.Гейця. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
11. Дальский А. Уровень жизни украинца: сравнительно беспроблемно // Итоги недели, 28 ноября 2012 г.

**УДК 911.3**

**ЄВРОРЕГІОНИ СХОДУ УКРАЇНИ ЯК МОДЕЛЬ ПОЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ЄВРАЗІЙСЬКИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ**

*Доля І.М.,* провідний науковий співробітник Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Донецьку

Застосування моделі євро регіону для спрощення міждержавних взаємовідносин і надання більших прав автономного урегулювання соціально-економічного розвитку прикордонних територій – це один із механізмів стимулювання ініціативи знизу, залучення населення до управління справами на місцях. Безперечно, первісна сутність євро регіонів розуміється як інструмент створення єдиного простору країн Європейського Союзу, з наданням переваг регіонам і тим самим поступове злиття кордонів. У той же час для України євро регіон є цікавим не лише, з точки зору, розвитку транс кордонної співпраці прикордонних територій по лінії кордону з країнами ЄС, а і своєрідна альтернатива поєднання наявних можливостей і бажань євразійської співпраці.

Але досліджуючи євро регіон необхідно об'єктивно визначити не лише переваги, а і чітко усвідомлювати імовірні ризики, на основі комплексного підходу обрати найбільш ефективні умови в інтересах українських громадян.

Стан транс кордонної співпраці у східних прикордонних регіонах України має на меті подолання соціально-політичних, економічних, культурологічних протиріч, які стали наслідком епохи радянської влади. Проте, однією з перешкод розвитку транс кордонного співробітництва стали політична нестабільність, що є результатом боротьби політичних інтересів, амбіцій окремих політичних лідерів, що змушують цілу державу, обирати пріоритетність міжнародного співробітництва між підтримкою Росії чи країн Європейського Союзу. Хоча кожний із напрямків є обгрунтованим і взаємозалежним один від одного і принципово важливий для України. Це визначається і різноманітністю сфер співпраці і особливостями кордонів України.

Питання транс кордонної співпраці, дослідження особливостей функціонування євро регіонів, регіональної політики в цілому отримали відображення в працях таких вчених, як Луцишина П., Лендел М., Мікули Н., Матвєєва Є., Макогона Ю., Мокія А., Ілько І., Малиновської Ю., Писаренко С., Нагірної В., Ляшенко В. У той же час проблематика транс кордонної співпраці через запровадження саме євро регіонів на Сході України є доволі новою і недостатньо дослідженою.

Метою статті є простежити особливості застосування моделі євро регіону для стимулювання розвитку прикордонних територій, визначити можливості євро регіонів Сходу України як інструменту поєднання євро регіонального та євразійського напрямків.

Ведучи мову про євро регіону доцільно звернутися до історії питання, природи явища. Перший євро регіон, було створено на прикордонних територіях Німеччини та Нідерландів у 1958 році EUREGIO і мав на меті спрощення процедури взаємовідносин соціально-економічно наближених територій. Як правило, суб'єктами євро регіонів становляться адміністративно-територіальні одиниці, асоційовані організації, які покликані сприяти рішенням спільних проблем прикордонних територій, координувати дії учасників по їхньому рішенням.

Сутність поняття євро регіону залишається доволі дискусійною у науковому колі вітчизняних вчених. Зокрема, представник львівського наукового напрямку Н. Мікула вважає, що «...євро регіон – це одна з організаційних форм транс кордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транс кордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [1, с. 14].

Вчені східного регіону Ю. Макогон та В. Ляшенко під євро регіонами розуміють «...організаційну форму прикордонних відносин, в рамках яких місцеві органи влади мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічного, культурного та гуманітарного співробітництва, реалізовувати конкретні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, розвитку інфраструктури, екології тощо» [2, с. 291].

Закон України «Про транс кордонну співпрацю» визначає «євро регіон - організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транс кордонне співробітництво» [3].

Для Сходу України закономірною особливістю організації транс кордонного співробітництва є поєднання: співробітництва з адміністративно-територіальними одиницями іноземних держав та співробітництва з прикордонними областями країн СНД (Росія, Білорусь). На сьогодні транс кордонне співробітництво розглядається і як інструмент розвитку прикордонних територій і як чинник